

DR KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SZOMBAT

A hitközségi háborúság igazi mérlege

20 százalékkal csökkent a pesti zsidó
tanulók száma. — Kohlbach kecske-
méti könyvéről. — Lajnlás közben.
— Olvasom, nem olvasom. — Hírek.

Ülőbutorok tisztítása lebontás nélkül, felelősséggel,
„KIRÁLY” VEGYTISZTÍTÓ

festő és gőzmosógyár. Független, szőnyegek tisztítás esetén nyáron át **ingyenes megóvás**ban részesülnek.

Budapest, IV., Magyar-utca 3. ~ Telefon: 85-1-29.

VII., Király-utca 15. ~ Tel.: J. 31-3-35.

Gyár: VI., Hajdu-u. 12-14. ~ Tel.: 93-1-95, 90-2-97.

TAUBER ÁRON

כשר kóser mézárskéke

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 10. SZ.

Telefon: J. 422-83.

A pesti izr. nitk. Rabbiságának felügyelete alatt. Elsőrendű cukorgyári hizlalásból származó marha-, borjú- és birkahusok. Vágott baromfi árusítás! Rendelések házhoz szállítanak.

30 év óta fennálló üzletemet Kertész-
u. 43. sz. alól VI. KIRÁLY-UTCA 58.

ALÁ HELYEZTEM ÁT

Telefon: Automata 24-0-85.

Seidner Lipót

Pesztó, divatszövet, és szabókellékek áruháza. Billiárd, játékasztal és íróasztal posztók. Ebédlőasztal, padló- és dekoráció filcek.

KUFFLER ÉTTEREM

Elismert
kóser
házikoszt

1902. ÓTA FENNÁLL. Egy terem-
mel kibővítvé, újonnan átalakítva.

VI., Vilmos császár-ut 39. (Hajós-utca sarkán)

Menürendszer délben, este.

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból leg-
olcsóbb árban részletfizetésre is
kaphatók. - Tervrajzok díjtalanul.

EICHBAUM MOR

sirkőgyáros

BUDAPEST, V., POZSONYI-UT 1-3.

TELEFON: 24-5-74.

FAVORIT

ruhafestő és vegy-
tisztító és gőzmo-
só üzem

BUDAPEST, Paulay Ede-u. 51

Szombaton zárva.

KATZERE.

UDVARI SZÜCS

BUDAPEST, VI., Ó-UTCA 34

(Nagymező-utca sarok)

Molykár elleni meg-
óvás. Letétjegyünk-
re bankunk pénzköl-
csönt nyújt.

Sirkövek

állandóan nagy választék-
ban, legszebb kivitelben,
legolcsóbb árban kaphatók.

BOROS és KOHN

SIRKÓRAKTÁRÁBAN, BUDAPEST, VII.,
KÁROLY KÖRUT 17. (Orczy-ház). Telefon 41-4-92

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

A küzdelem igazi mérlege

Bóú Chesbon!

A kongresszusi zsidóság országos elnöki választása és a Pesti Izraelita Hitközség előjáróságot választó közgyűlése lezajlott. „Lezajlott“ a szó szoros értelmében. A kongresszusi zsidóság életében évtizedek óta nem volt annyi izgalom, oly heves választási harc és oly nagymérvű tusakodás, mint az elmúlt két hónapban. A kánikula most pontot tett a harc után. Az uborkaszegzón bekövetkezésével leltárt szoktak készíteni az üzletek. A nyári évad beköszöntése alkalmas időpontnak látszik a lecsendesedett harc mérlegének az elkészítésére. Mintha a mi esetünkre szólna az a szentirási részlet, amelyet a múlt szombaton olvastak liturgiai leckének és amely ebből a két rövid szóból áll: „Jöjjetek számolni!“ Bóú Chesbon!

Mit csináljanak a győzők ?

Mózes IV. 21. egyike a Pentateuchus legérdekesebb és történetileg legkülönösebb fejezeteinek Felsorolja a honfoglaló ősök küzdelmeinek egyes stációit és fázisait; elmondja, miképpen vívták meg „Chesbon“ hatalmas várát és annak bizonyítására egy általunk ismeretlen régi hőskölteményből idéz a Tóra eképpen: „Ezért mondják a költői példázók: Jöjjetek Chesbonba.“ Ez azt mutatja, hogy a bibliai Izraelnek voltak hőskölteményei, régi époszai, amelyeknek egy-egy töredéke belekerült a Tórába. A Talmud bölcsei azonban nem bírták megérteni, hogy miképpen foglalkozhatik annyit a Tóra testi győzelmekkel, elfoglalt városokkal és azért e szövegeket ethizálták, azaz: erkölcsi térre átvitték; az ő magyarázataik szerint nem a költői példázók mondják azt: „jöjjetek Chesbonba“, hanem a „példaadó“ emberek, akiknek győzedelmeskedniök kell önmaguk fölött, hangoztassák ezt: „Menjünk Chesbonba“, a számadások városába, azaz: „Csináljunk mérleget“.

Váltógazdaság szükséges

A kongresszusi zsidóság közéletében a legutolsó két hónapban nagy összeütközések voltak. Ez nagyon örvendetes dolog önmagában véve, mert ahol nincs ellenzék, ott nincs igazi élet, ahol senkise elégedetlen, ott nincs ok az elégedettségre sem. A szellemi tespedés, az egyhangu bizalom, a hatalom előtti hétrétgörnyedés ellenkezik a zsidó tradícióval. A Talmud elbeszélése szerint Rabbi Jehosua ben Chananja nem hajolt meg az „égből jövő” döntés előtt sem, mert ellenkezett a kezünk között levő Tannal és igazsággal. A talmudi legenda ezt a ténykedést azzal szinezi ki, hogy az Uristen erre azt mondotta mosolygó örömmel angyalainak: „Ime legyőztek engem az én gyermekeim”. A lefolyt választási harcot tehát úgy kell tekinteni, hogy a kongresszusi zsidóságban van élénkség és érdeklődés. És azért egyáltalában nem látható be, hogy a kongresszusi zsidóság legnagyobb közületében: a Pesti Izraelita Hitközségben a vezetőség tekintetében miért ne érvényesüljön egészséges váltógazdaság. Egy olyan közületben, ahol olyan kaliberű férfiak vannak, akik pártokon kívül állnak, akiket kivétel nélkül mindenki szeret és tisztel, amilyenek például *Malász Manó*, *Wertheimer Adolf*, stb. stb. miért ne lehetne úgy rendezni a dolgokat, hogy felelősegteljes, kormányzóképes ellenzék alakuljon és esetleg győzzön is. Váltógazdaság azonban nem lehetséges *a legteljesebben keresztülvitt titkos választás nélkül sem, a ma már az egész világon szokásos lajstromos választási mód nélkül.*

Nem személyek ellen

Ha kritikai szemmel figyeljük a most elmúlt harcokat a felekezeti életben meg kell állapítanunk, hogy csak látszat szerint volt ez személyek körüli harc, lényegében mindkét esetben elvi kérdések robbantották ki az ellentéteket és csak elvek jelszava mellett lehetett tömöríteni egy ellenzékét az uralkodó kotéria ellen.

A május 29-iki küzdelem nem *Buday-Goldberger Leó* **mellett** és nem *Stern Samu* **ellen** irányult, mert ha annak idején *Stern Samu* lemondott volna hitközségi elnöki állásáról, akkor őt egyhangulag választják meg a VI. kerület elnökévé, illetve országos elnökké. *Stern Samu* személye és rátermettsége ellen egyetlen ellenzéki hang sem hallatszott és a küzdelem kizárólag az inkompatibilitás jegyében folyt le.

A július 3-iki közgyűlési választás is csak látszólag volt személyes kérdések körüli harc, a valóságban elvek ütköztek össze és csak elvek zászlaja mellé lehetett tömöríteni komoly és számottevő ellenzékét. A numerikusan győzelmes többség nem azt hangoztatta, hogy nekik nem kell *Vida Jenő*, *Buday-Goldberger Leó* és *Kaszab*

Elemér, amint hogy az Alkotmánypártnak sem az volt a főcélja, hogy *Gál Jenő* bekerüljön az előjárók sorába. Fentnevezett három úr nem volt hajlandó magát jelöltetni az uralkodó párt kegyéből és így a győzelmes párt csak kényszeredetten hagyta ki őket a jelölő listából. A győzelmes pártnak az volt a célkitűzése, hogy a ma kormányzó vezetőség, élén *Stern Samuval* megmaradjon és ez a szerintük fontos célkitűzés érdekében — *contre coeur* — a jelölő listát hat új névvel töltötte be.

A béke feltételei

Másrészt az Alkotmánypárt szintén nem személyes harcot folytatott, hanem elsősorban azért küzdött, hogy az országos elnöki állásnál érvényesüljön az inkompatibilitás, hogy mondassék ki a komolyabb értelemben vett *titkosság* az egész vonalon, hogy a választójog *kiterjesztessék*, hogy a szavazás *ezentul lajstromos* alapon történjék és hogy a képviselő testületi tagok számára mondassék ki az *összeférhetetlenség*.

Az Alkotmánypártnak ez volt a célkitűzése és a győzelmes többség akarata nem ez ellen irányult, meg vagyunk győződve, hogy ezen elvi követeléseket a numerikus többség sem ellenzi. A győzelmes párt numerikus többségével csak az jutott kifejezésre, hogy a mai rezsim fennmaradjon és ez nem azt jelenti, hogy nem tartják szükségesnek korszerű reformokat életbe léptetni az ügykezelés és ellenőrzés tekintetében. Szerintem nincs győző és legyőzött párt, mert a legyőzöttek is elég szép számban adtak kifejezést a hittestvérek ama óhajának, mely korszerű reformokat követel, viszont a győzelmes párt tagjai ezen kívánságok megvalósítása előtt többé nem térhetnek napirendre.

Ledermann és társai

Érdekes megállapítani, hogy a július 3-i közgyűlés csaknem minden egyes jelenlevő tagja, ugyszólván kényszeredetten nem szavazott a lemondott 3 előjáróra, mindenki szívesen látta volna, ha *Vida, Buday-Goldberger* és *Kaszab Elemér* visszatérnek az előjáróságba, másrészt az Alkotmánypártnak semmi kifogása nem volt az új hat jelölt ellen és békés viszonyok között ezen új hat jelöltet ugyszólván egyhangulag választották volna meg. Így pl. az új listán szerepelt *Ledermann Mór*, régi ember, aki súlyos viszonyok közt vezette a gazdasági ügyosztályt, ugyszólván a semmiből hatalmas intézményeket létesített és az ekörül szerzett érdemei egyhangu méltánylásban részesülnek. Mindenki örömmel látta az ő visszatérését az előjáróságba. *Rosenák dr.*, *Barna Károly* és *Blum Ödön dr.* szaktudása és zsidó érzése nagyban emelik az előjáróságnak a fajsúlyát, továbbá *Kálmán Henrik* és *Magyar Bertalan* olyan szerepet

játszanak a gazdasági életben, hogy az ő megválasztásuk ellen senkinek nem lehetett kifogása.

Ime világos, hogy nem személyek körüli harc volt ez, hanem elvekről volt szó, azonban lehet azt is mondani, hogy a hegemoniáért folyt a küzdelem. A numerikus többség úgy alakult ki, hogy a mai rezsím beneficiáriusai, az összeférhetetlenek, a kóved-chapperek, tömören álltak a mai vezetőség mögött, de a választást mégis inkább azok döntötték el, akik ragaszkodtak a *Stern Samu* elnökségéhez és semmi áron nem akartak elnökválságot előidézni.

Ezek döntötték el a csatát, ezek nyíltan hirdették, hogy adott helyzetben az a legfontosabb és csak az lehet irányadó, hogy nem szabad a hitközséget esetleges új elnökválasztás esélyeinek kitenni.

A békét meg kell nyerni

Ha a győzők nem lesznek példaadók, akkor nem győztek és ha példaadók akarnak lenni, akkor szólniuk kell: „Csináljunk mérleget.” Győztünk, de az atmoszféra nem békés, telítve van elkeseredéssel és elégtelenséggel. Gyanúsítások röpködnek a levegőben és az emberek azt hiszik, hogy az igazságot nem lehet kimondani, sem kideríteni. Pedig a tapasztalat azt bizonyítja, hogy mindaz az elkeseredés, ami törvényesen és rendes módon nem talál kifejezésre, az utat tör magának, az mellékutakon és földalatti módon igyekszik napvilágra jutni és akkor rombol és pusztít. A mostani győzelem akkor lesz teljes, ha meg fogja érlelni a váltógazdaságot, lehetővé tevő titkos szavazást és lajstromos választási módot.

Nem kell defaitizmus!

A mérlegkészítéshez hozzátartozik, hogy vissza kell utasítani a defaitizmusnak és a destrukciónak egy különös fokát, mely mindkét pártnál kifejezésre jutott. Például: Vázsonyi Jánosnak nem tetszik, hogy Sándor Pál rendőröket hoz a választási helyiségbe és akkor egyszerűen kijelenti, hogy szégyenli, hogy zsidó.

Ám ez a nagyhangú szó nem tartja vissza, hogy később a hitközség előljárósági gyűlésén ne szavazzon köszönetet annak a pártnak, amelynek vezetőtagja éppen Sándor Pál volt. Egy másik példa: Az Alkotmánypárt egyik előkelő tagja bejelenti, hogy a történetek után semmit sem akar tudni a felekezeti életről. Vészi József is egy tárgyaláson bejelenti, hogy mivel a pártok nem tudnak megegyezni, ő ezentul semmiféle felekezeti mozgalomban részt nem vesz. Ez defaitizmus, ez destrukció, ez nem férfias beszéd, még ha az illetők komolyan is vennék visszavonulási szándékukat. A választási trükkök, a választási visszásságok nem azonosíthatók a felekezeti élettel. A küzdelem csalódással jár. Küzdeni kell tehát férfiasan, dehogyan

küzdelem lehetővé váljon, ez most immár a győzőknek a dolga, ha komolyan veszik feladatukat.

Summa loquendi

Nincs győző, nincs legyőzött, de a numerikus többséget elért párt szép feladata a formai győzelem után a valódi békét megteremteni.

Az elmúlt két évtized alatt Budapesten minden felekezet szaporodott, csak a zsidók száma csökkent

A Fővárosi Statisztikai Hivatal rendkívül érdekes könyvet adott ki, amelyben az 1912. és 1931. év közötti husz esztendő életéről számol be. Rendkívül érdekes és páratlanul változatos ennek a husz évnek a története: a statisztika számoszlopai valóságos történelemmé magasztosulnak. Megbizhatóbb és komolyabb történelmi mű Illyefalvy Lajos dr.-nak ez újabb könyvecskéje, mint azok az önkéntelenül is szubjektív krónikák, amelyek oly nagy számmal jelentek meg már eddig is és jelennek meg majd ezután is óriási tömegekben a világtörténelemnek erről a páratlanul álló két évtizedéről.

Igen érdekes a felekezeti statisztika alakulása e két évtized alatt. Római katolikus volt 1912-ben 526.151, 1930-ban már 615.231. ami százalékokban kifejezve 59.8-ról 61.1-re való emelkedést jelent. Hasonló arányban javult a többi felekezetek arányszáma is, többé kevésbé, kivéve az izraelitákét, akik 23.1 százalékról 20.2-ra csökkentek. Még meglepőbb azonban ez a csökkenés, ha megemlítjük, hogy az elemi iskolában a zsidó tanulók létszáma az összes tanulónak csupán 12.9 százaléka, míg 1900-ban még 26.5 volt ez a százalékszám!

Hogy mi minden rejtőzik egy-egy ilyen statisztikai adat mögött, arról külön fejezeteket lehetne írni. Sajnos, nincs terünk arra, hogy mindennel behatóan foglalkozzunk, amire ez a könyvecske tanít. Kitűnő munkát végzett a Statisztikai

Hivatal. Hálásak lehetünk érte, mert világosabban és szemléltetőbben semmi sem mutatja meg azt az utat, melyet Budapest a boldog békéből a mai boldogtalan békéig tett meg, mint ennek a két évtizednek statisztikai szemléje.

A SPOLARICH-ESET. Ismeretes az az affér, amely tiz nappal ezelőtt játszódott le a margitszigeti Spolarich-féle vendéglőben. Egy budapesti kereskedőnek egy lefoglalt asztal körül vitája volt az étterem üzletvezetőjével, amelynek az lett a vége, hogy a kereskedőt, amikor a vendéglőből eltávozott, az üzletvezető több társával együtt megtámadta és véresre verte.

Ugy látszik, hogy ez az esemény mindenféle mende-mondára adott alkalmat, mert a Spolarich cég nyilatkozatot tesz közzé, amelyben erélyesen cáfolja ezeket az elterjedt híreket.

— Tízévi türelem után — mondja a nyilatkozat — már megelégtünk ezeket az alaptalan rágalmakat és ismételten felszólítjuk a sötétben bujkáló gyáva alakokat, lépjenek hamis vádjaikkal nyíltan és férfiasan a nyilvánosság elé, hogy bíróság elé állíthassuk őket és a független magyar bíróság dönthesse meg ezeket az ocsmány rágalmakat. Követeljük, álljon elő bátran, bizonyítsa vádját és ha legesekélyebb is bebizonyulna ezekből a képtelenségekből, mi készek vagyunk levonni a konzekvenciákat.

Ezután hangsúlyozzák Spolarichék, hogy sohasem tettek különbséget ember és ember között felekezeti szempontból. Azt vallják, hogy keresztények, de a hitvallásuk nem türi és egyenesen kizárja még a lehetőségét is annak, hogy üzemeikben vendégeik és személyzetük között felekezeti türelmetlenséggel bárki is egyenetlenséget szitson.

Cájnolás közben...

Braun: Jó szombatot, doktor úr!

Dr. Kövi: Jó évet, Braun úr!

Braun: Jó évet ... Régi emlékek elevenednek meg a szivemben. Ötven évvel ezelőtt, otthon, amikor én még cidáklit hordtam, ha édes apámat köszöntötték: gut Sábesz, az volt a válasza: gut Jahr, s ha édesanyámat köszöntötték: gut Woch, jámborul azt felelte: gut Jahr.

Dr. Kövi: Lássá, ilyen uzsorások vagyunk mi, zsidók. Egy hétért, de csak egy napért is mindjárt egész esztendővel fizetünk. De apropos, cidákli: hord-e most is?

Braun: Tőlem kérdezi, doktor úr? Zsidó méltóságos uraktól kérdezze.

Dr. Kövi: Azok a legjobb esetben is csak fél cidáklit hordanak.

Braun: Ne tréfáljon, doktor úr. Hosszában fél cidáklit, vagy keresztbe?

Dr. Kövi: Ne emlegesse zsidó templomban a „keresztbe“ szót, mert még magára haragitja a Banghát. Különben pedig szavamra, nem tréfálok, mert azok bizony másban is csak felében teljesítik a hit parancsait.

Braun: Például ...

Dr. Kövi: Például: a peerekben egy helyen az van: ukné löchó chóvér, szeress magadnak kormányfőtanácsosságot, ezt hűségesen teljesítették az urak, de már azt, ami pár verssel odább van: uszónó esz horábónusz, kerüld a hatalomravágyást, nemcsak nem teljesítik, de annak pont az ellenkezőjét cselekszik.

Braun: Értem. Hanem hallja, maga imponál nekem, doktor, hogy még a peerekből is tud találóan idézni. Minek az eredménye ez, a jesivára járt?

Dr. Kövi: Jártam a jesivára, de másnak az eredménye ez a tudásom. A jesiván talmudot tanultam. Egyszerűen annak, hogy mikor gyerek voltam és iskolába jártam, még nem volt Pesten — ifjusági rabbi.

Braun: Maga borsba mártotta a nyelv-

vét, én úgy éljek ... Ki az a bácsi, akit most hittak reviiinek a Tórához?

Dr. Kövi: Nem ismerem, de ha kíváncsi rá, a grand sámesz megmondhatja, hiszen ő acquirálta reviiinek.

Braun: Az az úr, aki nem előljáró, mégis cylinderben jár?! Miért titulálja grand sábesznek, doktor úr?

Dr. Kövi: Sértés ne essék, mondván: maga meglehetősen ámhórec, kedves Braun úr. Ha van grand rabin, miért ne lehetne grand sámesz is? S mert a cimkőség, mint betegség nagyon ragadós, lesz ma-holnap grand süilklopper, sőt, grand liberer is.

Braun: Ein grand liberer für alle mesüimódim.

Dr. Kövi: Omén. Egyébként nézze, milyen ügyesen csinálja az a grand sámesz. Már acquirálta a chámisit, sőt, a sisit is.

Braun: Hagyjon engem békében az „acquirálta“ szóval, kedves doktor úr. Bizony becsületesebb üzlet volt minálunk otthon, mikor körüljárt a sámesz és fennszóval hirdette: dreihundert um chámisi ... vierhundert um chámisi ...

Dr. Kövi: Magyarázat! Miért volt az becsületesebb üzlet?

Braun: Igazán csodálom, hogy még kérdezi. Aki feljebb és még feljebb licicált, ezt azért tette, mert vagy magának, vagy másnak akarta megvenni az aliját. É ezt tette azzal a tudattal, hogy „micvét vesz“. Ám, mit gondol magában az a sevii, akit Wosner úr most kapacitál, hogy megnyerje? Sem megtiszteltetésre nem gondol, sem micvére, hanem bosszankodik magában, hogy száz más helye is lenne annak a husz, vagy tiz pengőnek, amit nolens-volens snóderolni fog kelleni ... Miért mosolyog, doktor úr? Rosszul mondtam a két idegen szót?

Dr. Kövi: Jól mondta. De maga husz, vagy tiz pengőről tett említést, s itt szembe jutott, hogy mi lenne, ha még ismernék itt a Dohányban a „cháje cál“ valutát?

Braun: Sok mindenre nem telne a kilének. A részleteket hagyjuk, gehn ma

weiter. Mit szól hozzá, hogy a békekisérlet meghiusult?

Dr. Kövi: Most nem a peerekből fogok idézni ... füleljen.

Braun: Fülelek. „Hagyja hallani.“

Dr. Kövi: Ismeri a nótát: én a vajdát nem bánom, csak a lányát sajnálom. Én nem bánom sem Stern Samut, sem Goldberget, én csak a magyarországi zsidóságot sajnálom. Ők ketten riváliskodnak egymással és a magyarországi zsidóság szenved ... Tudja-e, ki volt Heine?

Braun: Aki kivégeztette az aradi tizenhármát?

Dr. Kövi: Az Haynau volt, barátom. Akiről én beszélek az költő volt. Nos, kérdezték egyszer Heinétől, melyik opera tetszik neki a legjobban, s erre azt felelte, hogy a Hugentották.

Braun: Emlékszem rá. Láttam egyszer a feleségemmel a Városiban.

Dr. Kövi: Meg is okolta Heine, miért tetszik neki legjobban ez az opera. Mert, úgy mondta, die Gojim schlagen sich herum und ein Jud macht die Musik dazu, tudniillik Meyerbeer, a szerzője.

Braun: Wie kommen die Rüben in den Sack?

Dr. Kövi: Megmondom. Heinenak a Hugentották tetszett a legjobban, nekem pedig legkevésbé ez az elnökválasztási

opera tetszik. Stern és Goldberger verekszik egymással és az ártatlan zsidóság szenved... De mit szól hozzá maga, hogy az előljárók választásán a Stern-párt jelöltjei győztek?

Braun: A hitközség érdekében nagyon örülök.

Dr. Kövi: Maga, az ősellenzéki, örül?

Braun: Szivemből. Mert a hitközség, nebuch, nagyon beteg és mert orvos fog kelleni hozzá, hát ott lesz az új előljáró, doktor Rosenák, a nagyszerű orvos.

Dr. Kövi: Nagy operáló kést vegyen a kezébe, ha el akarja távolítani mindazt, ami kinövés van a hitközség testén... Végül tudja-e maga, kedves Braun úr, kié az a négy autó, amelyik kint vár a dohány-utcai front előtt?

Braun: Röviden, két szóval: nem tudom.

Dr. Kövi: Szombaton buzgón templomba járó zsidóké.

Braun: Ugy? A jövő héten megyek a Rombachba, ott nem lesz a templom előtt autó.

Dr. Kövi: De lesz ott más, kedves barátom; bent a templomban.

Braun: Vagy úgy? Tudom, hogy maga kit gondol. Akkor csak mégis a Dohányba... Gut Sábesz.

Dr. Kövi: Gut Jahr.

Dr. Kecskeméti Lipót: Jeremiás

Írta: Kohlbach Bertalan dr.

„Az igazság rávilágít önönmagára és a tévedésre.“ (Spinoza.)

A magyar zsidóság egyetlen író teológusa, Kecskeméti Lipót, 1913-ban megajándékozott bennünket nagy munkájával: „Egy zsidó vallás van-e, több-e?“ Nagy hatást reméltünk — a világháború azonban elterelte e munkáról a figyelmet és az összeomlás eltemette azt a reményt, hogy német nyelven e munka fei fogja világosítani az embereket, elsősorban a zsidókat arról, hogy a ritus különfélesége nem bontja szét a zsidó vallás egységét.

Kecskemétit nem kedvetlenítette el az el nem ért siker. A váradi, Szacsuvay utcai, dolgozószobájában és Reichenhall magányos sétányain belemélyedt a bibliába, elsősorban a próféták könyveibe. Az éles kritika és szerető sziv, a korba és íróba való elmélyedés sugallta igazság és a pszichológus mély elgondolása megteremtette gyümölcsét és megjelent háromkötetes nagy műve: Jeremiás.

A Kr. e. hetedik századba megyünk vissza a szerzővel. Oh, Istenem! Ma a rettenetes világnyomor idején, a Kr. e. hetedik század!

Nem! Nagy kár, hogy e korszakos

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Nem olvasom

A lefolyt választási küzdelem alatt az Alkotmánypárt minden összejövetelén szóvátették, hogy a hitközség alapszabályai nélkülözik az összeférhetlenségi szakaszokat, különben Stern Samu az elnöki székből ígéretet tett e hiány pótlására. Nem tudom e pillanatban megállapítani, de körülbelül 40 képviselőtestületi tag függőségi viszonyban van a hitközséggel és ez nem maradhat így! Iskolapéldája ennek az anomáliának Freund Dezső műépítész és képviselőtestületi tag esete, akinek a hitközségnél fizetéses állása van és ez a körülmény a közgyűlés folyamán hangos vitára adott alkalmat.

Miközben az első sorokban dr. Friedmann Ignác Sándor Pál egyik közbeszólására élesen riposztzott, (Szabolcsi Lajos az esetet teljesen elferdítve tette közvé) addig a hátulsó sorokban hangos szóváltás keletkezett Bársony Ernő és Freund Dezső között. Bársony Ernő, mint az Alkotmánypárt lelkes tagja, dr. Friedmann Ignác beszéde közben éljenzett és tapsolt. Freund Dezső, aki viszont a Sternpártnak volt lelkes hive, ez ellen kikelt, amiért Bársony Ernő erélyesen rendreutasította. A közelben ülők felháborodva vitatták, hogy az összeférhetetlen Freund Dezsőtől legalább azt lehetne elvárni, hogy ha már részt is vesz a szavazásban, legalább csendben és szerényen adja le a voksát.

Olvasom

Dr. Jordán Sándor szatmári statusquo főrabbi elhunyt és csodálkozással látom, hogy senki sem emlékezik meg arról, milyen nagy szerepe volt neki egykor a magyar zsidóság közéletének egyik mozgalmában. 1910-ben történt, hogy a sza-

badkai elnök, dr. Klein Adolf megindította az „unifikációs“ mozgalmat, amelynek célja: lebontani a fennálló orthodox és neológ irodákat, s helyükbe, akár törvényes oktroj útján is, egy egységes szervezetet létesíteni. A harc egynéhány esztendeig tartott, s egyik lelkes előharcosa éppen a most elhunyt dr. Jordán főrabbi volt. A mozgalom érdekében nagy bizottságot alakítottak néhai Ujvári Péter titkárságával. A mozgalom a háború előtt elaludt, de Ujvári Péter egykori, népszínházuccai lakása előtt még soká diszlett a felirás: „Egységes autonómiát előkészítő bizottság titkársága“. Meghalt Ujvári Péter, most meghalt utána dr. Jordán is. S menthetetlenül meghalt a magyar unifikációs terv is. Mindenki rendjén valónak tartja, hogy kétféle zsidóság van Magyarországon, s hallani sem akarnak unifikációról. Miért? Rágalmazás volna állítani, hogy elvűsügből. Nem! Itt nálunk a saját kovárdján kívül mindenkinek minden mindegy, a felekezeti életben.

Nem olvasom

Bármilyen viharos is volt a legutóbbi pesti előljárósági választás, az ellenfelek megtartották a distanciát, amely a küzdelmet a durvaságtól elválasztja. Így azután különösen a szünetek közben sok „jóízű“ összeveszés esett meg. Az egész választás alatt és az egész gyűlés alatt Bánó Dezső győzte a legjobb hanggal, energiával és temperamentummal. Egyszer összeszólalkozik dr. Linhard Alfrédal, aki egyébiránt igen harcos ember, de Bánó Dezső erőshangú szavaira gúnyosan így replikázott: „Ne kiabáljon, mert én is tudok kiabálni, tudja ki vagyok én? — én a szekszárdi kántor fia vagyok.“ Erre a nem várt feleletre Bánó elmosolyodott.

Szünet közben tárgyalják az eshetőségeket. A Goldberger-párt egyik pesszimiztikus tagja kesernyésen megjegyzi: Friedmann Ignác olyan sok bibliai verset tud, s nem tudja, hogy a Tórában az is olvasható: „vaj-Gál esz hoeven“ (ami ugyan azt jelenti eredetileg „legördítette a követ a kútról“ de kabalisztikusan arra is célozhat:) Gál magával gördíti „esz hoeven“ a Steinert.

Egy másik csoportban vitatkoznak Sándor Pál ténykedése fölött az országos elnökválasztás gyűlésén. Az egyik körzeti előljáró, aki történeti ismereteit még most is Dolinay bátyánk „Nemzeti Arcképcsarnoká“-ból meríti, azt mondotta: „Mit akartok? Sándor Pál valóságos Dugovits Titus, aki önfeláldozással magával rántja a várat elfoglalni akaró törököt.“ Amire valaki közbeszól: „Ha Vészi József összehasonlíthatta Hevesi Simont a zsidó-irtó Kapisztrán Jánossal és aliquis összehasonlíthatta Stern Samut a keresztrefeszített Jézussal — miért ne lehessen Sándor Pál egy Dugovits, aki törököt fogott, sőt, miért ne lesessen ő egy Titus, aki okozta — a chorbant, a zsidó felbomlást?”

Az emberek legnagyobb részének a hitközségi viszály nem tetszett, mert bizonyos dolgok megemésztésére erős gyomorra van szükség. Kivételt képezett L. nagyvágó, aki minduntalan közbeszóltsi fiziológiailag igen tartalmasan, mert folyton ezt kiáltotta: „gyerünk ebédelni“, s ezzel dokumeltálta, hogy erős gyomra van. Egyik mellette álló barátja, aki — hogy stílusosan fejezzem ki magam — csendesen kérődzik, igen jámbor fajta, azt jegyezte meg: a hitközségi szereplésre gyomor is kell, de csak a gyomor még nem kvalifikál rá.

Olvason

Az emberek tárgyalták azt a furcsaságot, hogy akadt két túlbuzgó ügyvéd, akik azt bizonyították, hogy a hitközségi szabályzat szerint egyenesen — tilos a titkos szavazás. A csoport egyik tagja megjegyzi erre: „Hogy némely zsi-

dónak a tréfi is kóser, az érthető; de, hogy a kóser tréfi legyen, az igazán érthetetlen; hiába! egy pártot nem ellenségei, hanem túlbuzgó barátai kompromitálnak.“

Olvason

Következő különös esetről írnak a szatmári lapok: Vasárnap éjszaka felakasztotta magát Weisz Emánuel 47 éves hitoktató. A világias életet élő hittanár ellen az volt a vád, hogy túlzottan kedves a hittanórára járó leányokhoz. Tavaly vizsgálat is indult emiatt ellene, kétségbeesetten védekezett s azt mondta, hogy ez a kedveskedés soha sem lépte túl azt a határt, amelyet a tanító a jó tanulóval szemben alkalmazhat. Amikor ez vizsgálat folyt ellene, ugyanakkor iutették, hogy ne éljen annyira világi életet, de az éjszakai kávéházról Weisz Emánuel nem tudott lemondani. Pár nappal ezelőtt levelet kapott a hitközségtől, amelyben értesítették, hogy állását szeptember elsejére megszüntetik. Ez azután annyira elkészerítette, hogy vasárnap éjszaka felakasztotta magát házuk kertjében. Hátrahagyott búcsulevelében azt írja, hogy „jóakaróim mondhatják, hogy gyenge voltam, szegény és önfeláldozó, rosszakaróim, hogy bűnös voltam. De mindenért megfizettem életemmel.“

Nem olvason

Egy csehszlovákiai német városban alkalmam volt a híres Kaplan Fahsel egyik előadását végighallgatni. A terem zsufolásig megtelt, noha elég magas belépődíjakat szedtek. Már az első percek után meg lehetett állapítani, hogy neve mellett nem ok nélkül áll a „redgewaltiger“ jelző. Hasonló szónoki erőt és készséget nálunk nem is találni. Minden túlzás nélkül megállapíthatjuk róla, hogy a kor egyik legnagyobb szónoki zsenije. A kornersreuthi csodáról beszélt és bár bennünket hitetleneket nem tudott meggyőzni, mégis azzal a tudattal távoztunk, hogy a szónok hiszi és meggyőződésből hirdeti a maga igazságait.

Nem olvasom

A napokban Teplitz-Schönauban jártam, ahol egy aránylag kis, de gazdaságilag szilárd alapokon álló hitközség működik. Ez a hitközség 7000 lélekszáma mellett 1200 adófizetőt tart számon. Az egyik előjáró említette, hogy náluk az adóbehajtás ismeretlen fogalom. Ha valaki bejelenti, hogy nincs módjában az adót megfizetni, ezt tudomásul veszik és a dolog felett napirendre térnek.

A hitközség rabbija, dr. Weisz, nagytudású és kitűnő szónok hírében áll, de szabadságon volt és így nem látogathattam meg. Elmentem azonban a hitközség irodájába, amelyet egy fiatalember vezet. Ez elmagyarázta nekem, hogy két temploma van a községnek. Egy kisebb, amely 400 évvel ezelőtt épült és itt gyülekeznek a konzervatív hivek — ezeket a hitközségi tisztviselő úgy nevezte: „die Mun-Leute.“ Nem értettem, mit akar ezzel a kifejezéssel mondani, később megtudtam, hogy a konzervatívokat nem orthodoxoknak nevezik, hanem „Bné Emuna“ és ezeket nevezte az amhaarec úr „die Mun-Leute“-nak. A másik templom főnevezetessége ennek a kilének. Sokkal kisebb ugyan, mint a mi Dohány-uccai templomunk, szépségben azonban messze felette áll. A templom belseje káprázatosan diszes. Pompás márványberakások, gyönyörűen esztergályozott padok, gazdag aranydiszkek hirdetik hangosan, hogy a hitközség tagjainak jámborsága nemcsak a zsebükig ér és a templom építésénél minden áldozatra hajlandók voltak. A templom helyzete is egész különleges. Ugy emelkedik ki egy magas dombon évszázados fenyőfáktól körülvéve, akár egy büszke kathedrális. A főkantor és a templomszolga elmondták, hogy magyar származásúak és kellemesen érintett, hogy mindketten kitűnően beszélnek még magyarul. A templomban női kórus is énekel, egyébként konzervatív ritus szerint imádkoznak.

A templom külső falába márványtábla áll, melyen a következő felirat van:

Nach den Plänen des Architekten
H. RUDOLPH, 1875,

erbaut von der Baumeistern H.
Rudolph und D. Ferber, 1881-82.

Hogy ki volt annak idején a Rasekol és kik voltak az előjárók, arról hallgat a krónika.

Nem olvasom

Prágában néhány órai ott tartózkodásomat felhasználtam arra, hogy a cionisták által épített „Bész Am“-ot, vagyis amint ott ezt németül nevezik, „Jüdisches Volkshaus“-t megtekintsem. A „Bész Am“ vigadószerű épület, amelyben elhelyeztek kóser vendéglőt, mozit beépített színpaddal és gyönyörű előadó-és gyülestermet. A gyönyörű épületet nem egy gazdag hitközség építette, hanem a hivek filléreire épült fel, mégis az ottani nagyteremhez képest a mi Goldmark-termünket vidékies jellegűnek kell minősítenem.

Olvasom

A szatmári orthodox hitközség rájött, hogy egyik metszője gabella-jegyeket sikasztott és ezért az elnök elmozdította. A metsző azonban a nagykárolyi csodarabbi hiveihez tartozik és az utóbbi rehabilitálta őt. Az elv tehát az: aki tréfi módon megvágja a hitközséget, az még kóser módra levághatja az ökröt. Állítólag ilyen eset előfordult pár hónappal ezelőtt a pesti hitközségnél is. Így tehát a nagykárolyi csodarabbi már csak neológ nyomdokon haladt. Sőt, hogy van még régebbi analógia, bizonyítja a következő, ismert bon-mot: Mármarosban a metsző a csirkéthozó asszony kezét furcsamód szorongatta, mire elcsapták. Ment, mendegélt állást keresni, amíg egy német községben talált is. Ott már nem szorongatta a nők kezét, ellenben egy asszony kezéről szép csendesen leemelt egy karperecet, amire ismét elcsapták. Elment egy okos emberhez és elpanaszolta baját, amire ez azt mondta neki: Nálad az a „lád“, hogy elcserélted a szerepeket, --- mert ha Németországban női kezeket

HIREK

HÁZASSÁG. Dr. Láczer Dénes, a zuglóiak fiatal és kitűnő rabbija f. hó 12-én esküdött örök hűséget Fried Magdának, Fried Gyula és neje leányának Ujpesten.

FÜRST ILONA: DÓCZI LAJOS, MINT NÉMET IRÓ. A német philológiai dolgozatok ötvenedik száma Fürst Ilona Dóczi Lajosról írt pompás tanulmányát tartalmazza. Minden körülmények között dicséret illeti a szorgalmas doktorkisasszonyt munkájáért. Becsületesen, hangyszorgalommal gyűjtötte össze apró mozaikokból azt a képet, amelyet Dóczi-ról e munkában elének állít. Fürst Ilona különben az illusztris dr. Fürst Aladár leánya.

HYMEN. Junius 29-én nagy pompával és fénnel tartotta esküvőjét Sauer-teig Jónás és neje fia, Henrik, Bakos Mór és neje leányával, Margittal. Az esküvői szertartást Süßmann főrabbi végezte Hercog főkantor és a kórus közreműködésével.

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM ÉRTESEITŐJE. Most tette közzé Goldberger Salamon igazgató a Zsidó gimnázium 13-ik tanévéről szóló értesítőjét. Az értesítő érdekes cikket közöl dr. Kohn Zoltán vallás-tanár tollából „Tervezet a VIII. osztály vallástani összefoglalásához” címmel. Rendkívül figyelemreméltó az az ötlet is, amely az „ötnapos tanítási hét” tervét veti fel. Ez a gondolat, melynek legfőbb propagálója dr. Glücksthal Samu oktatásügyi előljáró, még sok vitára fog alkalmat adni. Mindenesetre tény az, hogy a „Szombattartók Világszövetsége” külföldön mindenütt az öt munkanapos hét mellett foglalt állást, mert csak ez teszi lehetővé, hogy a nép legszélesebb és alkalmazásban levő rétegei a szombatot megtartsák.

A SZEGEDI ZSIDÓ NÉPISKOLA JELENTÉSE AZ 1931-32 ISKOLAI ÉVRŐL. A szegedi zsidó népiskola ez évben fiúiskolájának 88-ik, leányiskolája fennállásának 81-ik évét érte el. Az iskolának idén 214 tanulója volt (101 fiú és 113 leány). Az iskola igazgatója Fuchs Vilmos november óta beteg. Helyettesítését Ligeti Jakab és Szepesi Margit látta el. A tanévet junius 15-én diszes istentiszteleten zárták be, amelyen Löw Immánuel

főrabbi, felsőházi tag bölcs szavakkal búcsúztatta a pihenőre távozó tanulókat. Az intézet értesítője teljes egészében közli Löw Immánuel mélyen szántó beszédét.

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET nyaraló gyermekeinek első csoportjai elutaztak és pedig július 1-én Diósjenőre 182 leány, július 5-én Balatonboglárra 175 fiú. A gyermekek elutazásánál az állomáson megjelentek az egyesület igazgatóságának és választmányának tagjai és lélekemelő hangulatban búcsúztatták a vidám gyermekereget, kik az igazgatóság búcsuszavait a Himnusz éneklésével viszonozták. A gyermekek 4 hétig maradnak a telepeken, hogy aztán helyet adjanak augusztus hónapban újabb 400 gyermeknek, kik türelmetlenül számlálják a napokat, hogy mielőbb eljussanak a főváros forró légköréből a friss erős és életet adó szabadba és hogy onnan testbenlélekben megerősödve térjenek vissza az iskolai munka megkezdéséhez.

DR. WILHEIM ADOLF, a pesti hitközség kiváló előljárója, nemes, munkás életének 75. évében Budapesten elhunyt. — 1858-ban született Monoron, iskoláit Kecskeméten és Budapesten végezte. Több, mint negyedszázadon át volt a főváros törvényhatóságának kiváló tagja, akinek lelkes ügyszeretetét minden közügyben sokszor tapasztalhattuk. A temetési szertartáson megjelent a Pesti Izr. Hitközség előljárósága, képviselőtestülete és választmánya testületileg, a Pesti Szentegylet előljárósága, a testvérhitközségek és felekezeti intézmények képviselői és az elhunyt számos barátja, tisztelője.

A BUDAPESTI ZSIDÓSÁG A MULTBAN ÉS JELENBEN címen Bettelheim Samu, a kiváló zsidó publicista, szaktudósokkal és a zsidó vezető egyéniségekkel karöltve, nagyszabású mű megjelentetésén dolgozik, amelynek az a célja, hogy a külföld előtt is visszatükrözze a magyar, főleg a budapesti zsidóság kulturális, gazdasági és politikai erejét. A mű szerkesztője felkéri a magyar zsidóságot, hogy különösen a régi Pest és Budára vonatkozó okmányokat, képeket és adatokat rendelkezésére bocsájtani sziveskedjék. Az adatok Bettelheim Samu szerkesztőjére, VII. Damjanich utca 33. szám alá küldendők.

SZTRÁJKBA LÉPTEK A VARSÓI HITKÖZSÉG HIVATALNOKAI. Az elmúlt héten tartották meg a varsói hitközség tisztviselői tiltakozó ülésüket, amelyen mintegy 250 hitközségi alkalmazott vett részt.

